

Dr. Barcsi Tamás egyetemi docens, tanszékvezető, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jogbölcseleti és Társadalomelméleti Tanszék; tudományos munkatárs, MTA Lendület Értékek és Tudomány Kutatócsoport:

"Nem tartják embernek ma sem". Az elmebetegség és a (bio)hatalom összefüggéseiről Hajnóczy Péter írásai nyomán

Előadásomban főként a Nagy Tamás által szerkesztett *Jelentések a süllyesztőből* című kötet alapján vizsgálom a (bio)hatalom és az elmebetegség összefüggéseit, különös tekintettel arra, hogy az „élni segítő” biohatalmi-biopolitikai működésmódok miként vezethetnek az emberi méltóság tiszteletének tömeges és tartósan fennálló megsértéséhez.

A Hajnóczy Péter által bemutatott elmebetegeket ápoló szociális otthon nem elmeegógyintézet, mivel nem gyógyítják a betegeket. Ebből a szempontból Foucault híres örület-könyvében leírt, az Újkorban az elmeegógyintézetek létrejötte előtt működő elzáró intézményekkel – amelyekben úgy tekintettek az „őrültekre”, mint akikben „megszűnt az ember” – rokonítható a szentgotthárdi (és minden hasonló) otthon. Ezen elzáró intézményektől azonban megkülönbözteti a szentgotthárdi otthont az, hogy fegyelmező működésmódokat alkalmaznak benne – ezeket szintén Foucault írta le, mint a biopolitikának az emberi test anatómia-politikájában megnyilvánuló változatát –, továbbá az ápoltak odakerülését és ott tartását a fegyelmező társadalom bizonyos mechanizmusai segítik elő. Az előadásban feltárom, hogy milyen mechanizmusok jellemzik az elmebeteg és – több esetben – nem elmebeteg emberek emberi méltóságának figyelmen kívül hagyását megvalósító, a deklarált társadalmi-állami alapértékeket figyelmen kívül hagyó intézmény(ek) működését, fenntartását.

A *Jelentések a süllyesztőből* című kötetben többször – ha jól számoltam, nyolcszor – történik utalás a koncentrációs táborokra, illetve kifejezetten Auschwitzra. Agamben alapján röviden kitérek arra, hogy miként férhet össze a biopolitikával az emberek eltüntetésére, kizárására, elpusztítására való törekvés, és hogy ez miként alkalmazható vizsgált témánkra, miért lehet a civilizált rend – Kertész Imre kifejezésével –, „Auschwitz-elvű” intézményei közé sorolni a hetvenes évekbeli szentgotthárdi otthont. Fontos tanulsága a kötetnek ugyanakkor az is, hogy az ilyen intézmények visszasságai még a „népi demokrácia” keretei között is napvilágra kerülhettek, ami elősegítette, ha nem is a problémák teljeskörű megoldását, de legalább azt, hogy az ilyen otthonok kevésbé kegyetlen helyekké váljanak.